

देशांत सांपडलेले कांहीं शिलालेख. हे शिलालेख संस्कृत भाषेत आहेत. कंबोज राज्याच्या भोरवीचीं प्रत्यक्ष चिह्ने म्हणजे अंगकोरवात व अंगकोरथाम ही दोन प्रसिद्ध देवालये होत.

अंगकोरवात जगांतील आश्चर्यांपैकी एक मानलें गेलें पाहिजे. प्रथम हें विष्णूचें देऊळ होतें. ह्यांत अनेक गोपुरे होती. मधल्या गोपुराची उंची २१३ फूट आहे. या देवालयांत अद्भुत शिल्प पहावयास मिळतें.

अंगकोरथाम हें जयवर्मा ह्यानें निर्मिलेलें राजधानीचें शहर आहे. याचें क्षेत्रफळ दोन वर्ग मैल आहे. चारी बाजूला उंच दगडी भित आहे व ३३० फूट रुंदीचा संदकमण आहे. ("जगांतील आश्चर्ये" जानेवारीचा चांदोबा पहा.)

मलाया द्वीपसमूहांतील इंडियन आर्कि-पिलागोपण्ये दोन हिंदू राजवंश स्थापन

झाले व लयास गेले. शैलेंद्र वंशाची स्थापना ८ व्या शतकांत झाली. असें सांगतात की मलायाचा चक्रवर्ती राजा चंषा व कंबोज देशावर स्वाभ्या करीत असे. त्याची एका दिवसाची प्राप्ति २०० मण सोने होती. रोज सकाळीं तो नदीत एक सोन्याचें नार्णें अर्पण करीत असे. हें सर्व इतिहास लेखकांनी लिहून ठेवले आहे.

शैलेंद्रावर राजेंद्र प्रथम ह्यानें अकराव्या शतकांत स्वारी करून त्याच्या राज्याचा कांहीं भाग आपल्या राज्यांत जोडला. शैलेंद्रानें लंकेवर स्वारी केली होती. पण त्याचा पराभव झाला. त्यानंतर शैलेंद्राचा प्रभाव कमी होत गेला. पुढें जावा द्वीप हिंदू राज्याचें केंद्रस्थान झालें. परंतु पंधराव्या शतकांत येथें मुसलमान धर्मावलंबियांनीं स्वारी केली.

भयानक दृश

[१०]

[बोरवाट पुरानें भरली तेन्ना प्रतापेची मांत्रिकाचें आपल्या शिष्यांना घमकचून दुसऱ्या वाटेनें बाहेर पडून आपल्याच प्रयत्न करून पाहिला. पण तो फसला. बाहेर पडल्याबरोबर राजगुरूनें त्याला बांधायला सांगून एका आडजूड वाड्याला हुकरासारखा त्याला उलटा बांधून रावधानीकडे पेटून बसायला हुकूम दिला. पुढें पाया.]

सेनापतीनें ज्या सैनिकांला राजधानींत पुढें

मांत्रिक कैद झाल्याची बातमी आयला पाठविलें होतें. त्यानें बातमी दिल्याबरोबर नगरांत दवंडी पिढविण्यांत आली. ती बातमी ऐकून प्रजेला आनंद झाला. लोक जागो-जागीं गंमत पहायला जमा होऊं लागले. राजगुरूच्या कर्तव्यगारीमुळेच या कार्णी कस मिळालें, हें ओळखून लोक राजगुरूच्या अभिनंदनासाठीं तोंरणें बांधूं लागले.

किल्ल्याच्या दिंडी दरवाज्यांत सर्बे प्रथम राजगुरूनेंच प्रवेश केला. लोकांनीं त्याच्यावर पुष्पवृष्टि केली व त्याचा मुक्तकंठानें जय-जयकार केला. थोड्या वेळानें सेनापतीनें व त्याच्या पाठोपाठ सैनिकांनीं मांत्रिकासह प्रवेश केला. हुकरासारखा मांत्रिक उलटा टांगलेला होता. त्याची शेडी लोंबकळत होती. लोकांनीं नेष्टेनें त्याची शेडी ओढली, कोणी नाक ओढलें तर कोणी कान.

पन्तु केडीच सेनापतीने दरकावून बजा-
ले—“मात्रिकाच्या अंगरुका कोणी हात
मावू नये, ही सतः महाराजांनी आज्ञा
आहे. काढून घालून एक जळें मुवित गाहीत
आहे की माव्या भट्टीने राज्याचा सविना
सोन्याने मरून जाईल.”

जखनूदी मात्रिका सर्व पर त्याला एक-
ज्यालाच मिळणार ही आज्ञा करून होता.
एव त्याने हुदैव, त्याच्या स्वतःच्या या
स्मितीचा विचार करून फार वाईट वाटत
होतं. त्याने बस काढल्या कोकणा हात
बोडून आर्भवा केडी—“पानांनी। मी नि-

पराय नाही, मला कांय छळतां ! मी जनेक
जुका केव्हा असतां, एव रानांत तुपच्या
सेनापतींना वन काजारा, विप्रकाष्ट बजा-
वरांचीं रुतें घेऊन येवारा मी नसून जखमळ
नांवाचा पासा एक मूर्ख हिप्प आहे. त्याला
मकळा व खरक झाले सर त्याच्यानरोबर
फिरणारा त्याचा मित्र, एक गुराळ्याचा पोर
आहे, त्याला एकदा.”

मात्रिकाने ते बोलणें कोकणा सरें वाटले
व त्यांनीं सैनिकांखाल जखमळ व गुराळी
दोघांच्याविषयीं खपकती सुरू केली. सैनिक
म्हणजे—“आम्ही त्यांना पुष्कळ शोधले.
मात्रिकाने सांगितलेल्या गुहेत देखील जाऊन
पाहिले. एव ते त्या दोंगरांतल्या झाडींत
भोटेतरी गुळब झाले म्हणून आम्ही त्यांना
मागणून घेतां येईल असा विचार केला.”

ते येऊन कांहीं इकून काडी, आला,
सीकवाना मे हातीं आले ते येऊन दोघांना
हुडकून काढण्यासाठी त्या दोंगराकडे निघाले.

जखनू, त्याचा म्हातारा बाप व जखमळ
तिचे दोंगरांत फिरत हवीची दरी ओलांडून
वाट रानांत फिरले.

तिचे फार सावधानें पाळत होते.
जखनू हाडीतून दूर दोहों कोक जख-

पूरच्या पायवाटेनें रानांत जगाळ्यानें येत
जसलेले दिवले. या उलट जखनूचे सैनिक
परत जात असल्यानें पण त्यानें पाहिले. हे
बापारे कोण आणि नेणारे कोण असावेत
याचा त्याला उलमळा घेवना.

परंतु जास्त सक्षमतेक पाहण्यावर त्याला
एवढेमात्र दिसले कीं जगापुतकडून रानांत
येणाऱ्या कोकण्या हातोंत पाळक, कडी व
वाले होते. त्यावरून आपल्याकड आपण
येऊं झाले मदीं शंभू सहाबिकर त्याच्या
मनांत येऊन गेली. ती जडकन साडार
चडून मनानीं साडी करून येऊन आज्ञा
आणि बापाका व जखमळला त्यानें जे पाहिले
ते सांगितले.

जखमळ व म्हातारा दोघे साडार चढले
व त्यांना पण लोक पाहण्यानें येत अस-
लेले दिसले.

दोघे साडारकून उतरले. जखमळ जखनूला
म्हणाला—“त्या सैनिकांपेक्षा हे लोक जास्त
ज्याहेत. हे सर्वच आपल्या शोध काढायला
रानांत फिरले तर आपल्याकड फळवार मिळवें
जखमळ नाही. कारण दोंगरांतल्या सर्व बाय
येथें त्यांना कडील वाटणार नाही. तसें
पाहिले तर निसहून पडून जाणें जखमळ व जखनू

जखमळच आहे आपल्याला. काय करावें
कांहीं सुचत नाही मला.”

जखनू व म्हातारा पण विचार करूं लागले.
जर का त्यांनीं सर्वांना मारले तर ते हात हाक
करून मारहील तिघांना.

म्हाताऱ्याच्या शनांत एक शेका गेली,
ज्वाळित जखनूदीनें स्वतःची सुटका करून
वेण्यासाठीं आपल्या विरुद्ध कोकणा विपक्षिणें
जखमळ व जखनूच कोक एकले येत असतील.
त्याला एक उपाय सुचला. तो म्हणाला—
“आजून येत करीश येथेंच उभे राहालो
तर तिघेच्या तिघे सहजी त्यांच्या हातीं

भांगडे. त्यापैक्षा मी एक उपाय सांगतो तो करा. तुम्ही माझे हातपाय बांधून मला येथे दगडावर टाकून पळून जा. मी त्यांना हुलकावणी देऊन येथूनच परत पाडवीन."

लक्ष्मण ते आवडले नाही. म्हाताऱ्या आपला एकटा तेथे सोडून स्वताचा जीव बांधण्यासाठी पळून जाणे शक्य कसे मानवणार! जयमळ्या देसीत त्याचे म्हणजे परतले. पण म्हातारा म्हणाला—"तुम्ही माझ्या विषयी विलकुळ काळजी करू नका. राज-शिर्यांनी बडवून येथे बांधून ठेवले आहे.

येऊन येतो म्हणून मी सैनिकांना सांगितले आहे. मी समीन की तुम्ही दोघांनी मला पळून जावे टाकले आहे. मी काहीतरी आपली हुडका करून घेईन. तबोची कैद होण्यापेक्षा मी एकाठरा नेंच वा संपटाला तोंड देईन. तुम्ही येथून पाय काढा. वेळ पार मोडा उरला आहे."

नेवटी जगदी नाहकाजाने दोघांनी म्हाताऱ्याने सांगितल्याप्रमाणे रानटी वेळ होऊन आपल्या म्हालाऱ्याचे हातपाय बांधून त्याला एक दगडावर ठेवून दिले आणि ते पळून गेले. छत्तू साता जाती म्हणाला—"नाना! एवढादाखित त्यांनी तुम्हाला पाहिले नाही तर आम्ही परत येऊन तुम्हाला कोडवून घेऊन जाऊ."

शेव्हा वेळाने ब्रह्मपूरचे लोक रानांत फिरले. म्हातारा बोरबोराने ओरडू लागला—"भावा! बांधवा!"

तो बोरबोराने ओरडतून होता. त्याचा ज्ञानान ऐकून लोक त्या वाजूक पांजले. म्हाताऱ्याला त्या स्थितीत पाहून त्यांना आश्चर्य झाले. म्हातारा म्हणाला—"मला मरीवाला सोडवा! मला मांत्रिकाच्या दोघां शिर्यांनी बडवून येथे बांधून ठेवले आहे.

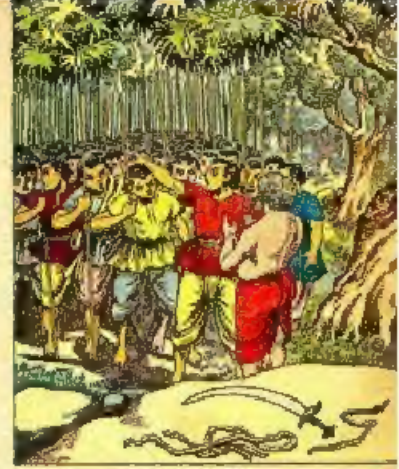
मीन राजगुरुला अंगलकी वाट दाखविही व मीन यांना हुडकून काढले."

दोघे विचे बांधले व त्यांना म्हाताऱ्याला सोडविले. एकाने म्हाताऱ्याला विचारले—

"दोघे बहुत जोर आहेत ते! दोघे भिकाऱ्याचा वेच करून ब्रह्मपुराफळेच गेले आहेत!" म्हातारा म्हणाला.

तर्जाना आश्चर्य झाले. एकदोघे जण म्हणाले देखील की त्यांनी एकदोघा भिकाऱ्यांना काढत पाहिले होते. स्वतःला बहाणा समजणारा एकदोघ म्हणाला—"आम्ही तिकडे त्यांना सोपणार नाही असे समजून ते मांकांत गेले आहेत म्हणायलाच! सनान्य-पणे देशदेही व बंडखोर लोक रानांत व होंगराळ प्रदेशांत लपत लपत फिरतात. आम्ही त्यांना सोपण्याला रानांत येऊ असे समजून ते मांकांत गेले आहेत का! आहेत खरे रुबाव! भिकाऱ्याचा वेच करून गेल्यामुळे आम्ही त्यांना ओळखू शकलो नाही!"

एकूण म्हाताऱ्याने दिलेली बाप पत्नी पडली. सर्व आले होते तसे परतले व राज-धानीत बाऊन "मांत्रिकाचे शिष्य भिका-

याचा वेच करून मांकांत दिवत आहेत' असे ओरडून सांगू लागले.

ब्रह्मदेही राजासमोर हात जोडून प्राण-मित्रा मागत होता! राजगुरु, मंत्रो वगैरे त्याच्याकडून त्या यक्षरु दरीचे गुपित काढून व्यापकता प्रयत्नांत होणे. पण तो मागत होता की जोपर्यंत त्याला अमरदान दिले जात नाही तोपर्यंत तो कांही एक बोळाकला तयार नाही.

तेव्हा राजगुरु म्हणाला—"तू स्वतःच्या प्राणाशिपवी जगदी वेकिचीर रहा. मी महाराजांच्या वतीने तुला अभयदान देतो." असे म्हणत राजगुरुने समलीसाठी राजाकडे

बहुत पाहिले. राजाने होकारासो होके हल-
वून आपली समिती दिली.

"तुं म्हणतोस वही जळोट घनराशी
भयंकर वरीत खरीलाच का आहे ! तुं
म्हणतोस ते फते खरे मानावयाचे !"
राजकुलने माजिकाक विचारले.

"आदरणीय राजगुरु ! मी स्वतः काळ-
भैरवाच्या सोडचे ते म्हणू ऐकले आहेत.
हा अधिक माझ्याजवळ दुसरे प्रमाण नाही."
मजरी मजिक म्हणाला.

"एव तुं म्हणतोस त्याच्यावर जाही
विश्वास कसा करावयाचा !"

Full Screen 127

"काळभैरवा ! काळभैरवा ! माझे
पाप !" असे म्हणत अन्नदंडीने दोन्ही
कानावर हात ठेवले आणि म्हणाला—“सांगो-
पाठ हीस मये मी त्या काळभैरवाची उपासना
करून त्याला प्रसन्न केले. शेवटी त्या भयं-
कर तरीय बाण्यासाठी ज्या माणसाची मला
मरत होती त्याला देखील मी धरून आणले.
मी म्हणतो स्वतः तुमचा विश्वास नसेल तर
तो काळभैरव मला साक्षी आहे !”

"राजगुरु ! हा माजिक बुद्ध चारे सता,
एव त्याचबरोबर एक जराच पण दिसतो
आहे." राजा म्हणाला.

त्याचवेळी राजाच्याजवळ दिही दर-
राज्याजवळ गलका ऐकून सेनापति तिकडे
पावला. एव सेनापति दोन सैनिक धर-
वाराच्या दरवाजातच थांबून बसले. सेना-
पति त्यांना पाहून बसला. राजाने देखील
दोघां सैनिकांना पाहिले होते. त्याने त्यांना
जात येण्यास संकेत करित विचारले—“आ-
तां या दोघे ! काय बातगड आहे माहेर !”

"माजोतरणा तरुणांनी कित्येक भिक्का-
व्यांवर माहात्म करून त्यांना जोडीत राज-
बाळापसंग आणले आहे. आम्ही मध्ये
मजली तर उमट नामच्यावरून त्या तरुणांना

सांगोना

हसा केला." जसे सांगून पुढे म्हणाले—
"माझ्याचें होयें शिष्य भिकाऱ्याचा वेष
करून गावांत फिरत आहेत, म्हणे!"

"ही काय नवीन मनगड आहे सेना-
पति!" राजानें विचारलें.

"आपली मजदुरीला एकदम राजधानींत
वेळून आलां तेव्हां तो म्हणाला की सर्व
मनशांचा त्याच्या दोघां शिष्यांना केला
मोठे व ते आमच्या दारांतून मिसटून
होणारांत लक्ष घेवा फिरत आहेत. ते
पेकून ही तरुण मेढळी त्या दारांना धरून
आणण्यासाठी येऊं होती." सेनापति
म्हणाला.

"ते दोघे भिकाऱ्याचा वेष करून हिंजत
आहेत असें त्यांना कोणी सांगितलें म्हणें,"
सेनिक म्हणाले.

राज्याकडून खाली जमिनीवर होके येऊन
हमा माराणाच्या मजदुरीला साथ मारून

कंटावला सांगितले आणि पचारले—"एक-
कीस तूं ही बातमी! जाणव्या शिष्यांना
भिकाऱ्याच्या वेषांत तूं ओळखूं शकशील की
नाहीं!"

मजदुरी एकदम उभा राहून म्हणाला—
"हजार भिकाऱ्यांत मी त्यांना ओळखूं
शकेन! भिकाऱ्याचाच काय राजाचा वेष
धरून देखील ते आले तरी मी त्यांना
ओळखूं शकेन."

मग इतका वेळ काढी बोलला नव्हता.
उठून उभा राहिला आणि म्हणाला—"महा-
राज! माझ्या मते गांधारच्या सर्व भिका-
ऱ्यांना ओळखून घेऊन येईं."

रावानें आपली संमति मान टाकवून
दिली. मग व सेनापति व्यवस्था करण्या-
साठी बाहेर निघून गेले. त्यांच्या आज्ञेनें
सैनिक भिकाऱ्यांना एकदम आणण्यासाठी
निघाले. [पुढील गोष्ट पुढील अंकां]

वृथा श्रम

विक्रमाकानें हट्ट सोडला नाही. तो पुन्हां
जाडापर्यंत गेला आणि शाडावरचे भेंत
काढून घेऊन स्नानाकडे निघाला. तेव्हां
भेंतांत बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—
"राजा! तुला हा सर्व श्रम कशा जाहे. तो
पाहून मला भीमसेन महाराजांची आठवण
होते. त्यानें देखील हट्टाला कडी पडून वृथा
श्रम केला आणि शेवटीं दक्ष तर मिळालेंच
नाहीं, शेंब स्वतः पाण्याला सुकला. तुला
कंटाळा येऊं नये म्हणून त्याची गोष्ट सांगतो."
असें सांगून वेताळ गोष्ट सांगूं लागला.

प्राकृतोक्ति नांवाच्या एका पुरातन
नागरीत एक विद्वान ब्राह्मण रहात असे. त्याचे
नांव पौष्टिक होते. तो
शोधन शास्त्र व
संपादन केले. स्व
तर त्याला राज्या

 Quick Heal To
News

Facebook scam: Play Mari
Facebook with your Friend
Avoid clicking the link.

वेताळ

जागा मिळाली असती. पण तो होता स्वाभिमानी. कोणाच्या पसरी नोकरी करणे त्याला पसंत नव्हते. म्हणून त्याने स्वतःच्या उदर निर्वाहासाठी मंत्र विद्या व सिद्धी प्राप्त करून त्याचा उपयोग करण्याचे ठरविले. त्याप्रमाणे तो हिमालय पर्वतात जाऊन राहाला व कित्येक योग्यांची सेवा करून अनेक सिद्धी प्राप्त करून घेई परत आला. त्यानंतर त्याने अनेक चकित करून सोडणारे चमत्कार घडवून आणले.

त्याची कीर्ति राजाच्या दरबारी पोचली. श्रीमसेन महाराजांनी त्याला आपल्या दरबारी

घोळाविले. राजाच्या त्याची भीति नाटत होती म्हणून त्याने त्याका कैद करविले आणि एक वर्षभर त्याला उपाशी काळकोटडीत कोठून ठेवले. पण आश्चर्य असे की त्याचे शरीर कुस होण्याऐवजी आस्त बसले होते. राजाचे शिपाई वार उभेहून भक्ति जाऊन पाहतात तर पौष्टिक एक वर्षापूर्वी नसा नव्हता होता. तसाच त्या जागी बसलेला होता. श्रीमसेन महाराजांना जेव्हा ही गोष्ट कळली तेव्हा पौष्टिकाने अह लिडी बस करून वेतल्या आहेत वा मोठीची खात्री पटली. परंतु त्या करीवर त्यांना त्याची नास्त भीति वाई लागली. म्हणून त्यांनी पौष्टिकाला विष देऊन ठार करण्याचे ठरविले.

पौष्टिक महाराजांचा निरोप घेण्यासाठी जेव्हा आला तेव्हा महाराज त्याला म्हणाले— “पंडितक! आपल्यासारख्या सिद्ध पुरुषाची ओळखत धाड्यामुळे मनाला फार आनंद होऊ. आज आपण माझ्याबरोबर जेवावला राहो.

पौष्टिक महाराजांशीरोबर जेवावला पसला. पौष्टिकाला ज्या वेळ्यांत खीर दिली होती त्यांत विष काढवलेले होते. पौष्टिकाचा अर्धातन ते माहीत होते. तो राजाक

अर्धी खीर आपणाळा देतो.”

पण महाराज म्हणाले—“अहो, मला माहे का निराळी. माझी खटी पहा मरलेली आहे.”

पौष्टिकाने चटकन एक चाकू घेऊन वडी कापतात तशी खीर कापली, आणि आश्चर्य म्हणजे वेळ्यांतल्या खिरीच्या दोन कड्या पडल्या. एक वडी तो महाराजांना देऊ लागला. पण महाराजांनी नकार दिव्यार पौष्टिकाने दोन्ही कड्या खाऊन टाकल्या आणि खटी वर भिरकावून दिली. खटी वर छपराळ चिकटून काही वेळ भोंवण्या सारखी फिरत राहिली. राजाच्या पंक्तीला बसलेले सर्व दरबारी आश्चर्याने ते दृश्य पहात राहले.

थोड्या वेळाने त्यांनी पौष्टिकाकडे पाहिले, पण त्याची खुर्ची रिकामी पाहून व तो अदृश्य झालेला पाहून सर्व चकित झाले.

श्रीमसेन महाराजांनी पौष्टिकाची घास्तीच घेतली. त्यांनी पौष्टिकाला धरून आणण्यासाठी सैन्य पाठविले. सैन्याने पौष्टिकाच्या प्रभाला वेडा दिला. पण पौष्टिक गाईचे रूप घेऊन गोठ्यांत जाऊन उभा राहिला.

एक सैनिक हुशार होता. त्याने गाई गोळून पाहल्या. एक गाव वादलेली पाहून तो गाईना म्हणाला—“राजा तुमचे स्वरूप पहावे. म्हणून येत आहे. तुम्ही स्वतःचे रूप घेऊन उभ्या राहा !”

एका गाईने विचारले—“खरंच काय !” तो देऊन सैनिकाला वाटले, चोर मापडला

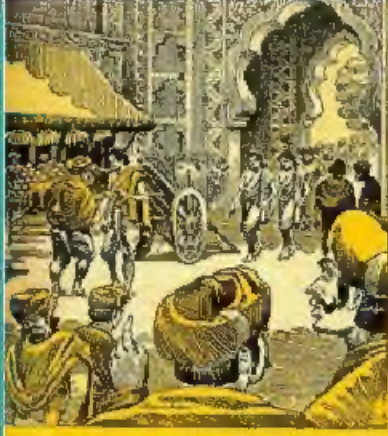
व तो त्या गाई पण तितक्यात तेव्हा पौष्टिक समजून सर्व सैनिक वृत्त राजाक जा

बांदोबा

Quick Heal To News

Facebook scam: Play Mari Facebook with your Friend Avoid clicking the link.

काही काळ सोडल्यावर कोणत्या तरी पौद्धिक एका ज्ञानी दिसला. त्याने हनेच दाखले राजाचा ती पातळी धिळी. राजा काही तरी कक्षिण देखील जशी त्यांना आपला वाटल होता. राजाने त्यामार्गे पौद्धिकाच धरून आपल्यासाठी स्तः सेनापतीच्या हाताखाली एक मोठे सैन्य पाठविले. पौद्धिकाने निस्तरण्याचा प्रयत्न केला व तो कैद झाला.

राजाने पौद्धिकाच माध्यम द्विक. चांडाळ त्याला वचस्वनाकडे घेऊन जाण्यासाठी आले तेव्हा त्यांना एका ऐवज्या दोन

पौद्धिक दिसले. एक काळकोठड्यांत होता व दुसरा बाहेर. सैनिकांनी ती गोष्ट राजाचा कळविली. राजाने हुकुम दिला दोघांचा शिरच्छेद करा. एण चांडाळ परत येतात तोपर्यंत पौद्धिक अदृश्य झालेला होता.

राजाने राजधानीच्या प्रत्येक दरवाज्यावर सक्त पाहारा ठेवला व पौद्धिक बाहेर जाताना किंवा येताना दिसला तर त्याला धरून आत्मघातस सांगितले. पण आश्चर्य म्हणजे एकाच्या जागी तीन तीन चार चार पौद्धिक जागोजागी लोकांना दिसले. म्हणून सदा पौद्धिक कोण हे कळायला मार्ग ठरला नाही.

तेव्हा राजाने नादिरशाही हुकूम सोडला. जो कोणी पौद्धिकाभारला दिसेल त्याला दारुगन्ना जागी मृत करण्यांत यावा. त्या प्रमाणे एकत्रच मृत करून सैनिक त्याला एका पोल्यांत कोवून राजाकडे घेऊन आले. एण शेवटचे मोड ठरवून राहिले तेव्हा ज्ञान त्यांना लाकडाचे एक जणकेंच दिसले.

मनेक वेळां अपवश जाले तरी भीमसेन महाराजांनी आपला हट्ट सोडला नाही. त्यांनी सेनापतीला बजावून सांगितले की काय वाटेक ते झाले तरी त्या पौद्धिकाच मृत केलाच पाहिजे. तेव्हा सेनापति दहा

हजारांचे एक सैन्य घेऊन निघाला. त्याने राजधानीच काय एण डोंगर व अरण्य देखील हुकूम काढण्याचे ठरविले.

एकदां सेनापति आपल्या तेंडुजवळ ज्या असता त्याला हुकूम पौद्धिक येत असलेला दिसला. त्याच्या एका हातांत एक मळकें होते व दुसऱ्या हातांत एक पोले. त्याने मळकें व पोले भूमिनीवर ठेवले व म्हणाला—“सेनापति ! मी तुला व तुझ्या सैन्याला मेजवानी देण्यासाठी दारु व पंचपक्वान्ने घेऊन आलो आहे.”

सेनापतीला वाटले की स्वतःचे मेजवळ अक्ष देखील कमी पडणार नाही. जितकें

दाखविण्यासाठी बहुतेक स्वारीचा प्रयत्न दिसतो आहे. सेनापतीने पौद्धिकविषयी पुष्कळ ऐकले होते व दुकून त्याला पाहिले एण होतें. एण इतक्या जवळून त्याला कधीच पाहिले नव्हतें. थोडा वेळ भोगत पहावी असा विचार करून तो पौद्धिकाला म्हणाला—“तु मेजवानी वायला जाळा आहेस तरा, एण माझ्या पदर्या सैन्याच्या ही दारु कमी पुरेल !”

पौद्धिक म्हणाला—“आ पदर्यांतली दारु कमी पडणार नाही. व या पोल्यांतले सेनापतीला वाटले की स्वतःचे मेजवळ अक्ष देखील कमी पडणार नाही. जितकें

Fullscreen

127

32

/ 76

काटून प्याल तितकेंच तें खात पुन्हां मळून घेईल."

हेनिकांनीं घोटभर पकाणें खाहीं व दारु पिउन घेतली. नंतर तें सडकें व पिशबी उचलून घेण्यासाठीं ते परस्परांहीं भांडूं लागले कांहीं पुढें जाऊं लागले. एण आश्चर्य म्हणजे त्यांना जाग्यां हारलांच घेईना. सर्व जमिनीला चिकडून राहाले. एक दोघे मरुभा जवळच होते. त्यांनीं उचलण्याचा प्रयत्न केला तर मडकें व पोतें जमिनीला चिकडून राहाले. रौद्रिक हांसत तेथून निघून गेला. त्यानें घडलेलें वृत्त राजाकडे सांगितलें आणि म्हणाला—

"या पौद्रिकाला धरणें आपल्याकडे राहतें तसें ते क्षीर्षे नाही."

जाणखी कांहीं दिवस छोटले. राजा आपल्या उद्यानांत फिरत असतां त्याला समोर पौद्रिक दिसला. तो त्याला म्हणाला— "महाराज ! या, आपल्याशीं मला कांहीं बोलावयाचें आहे." राजा म्हणाला— "येतो." आणि मडकून शेवटवर बसून पौद्रिकाना परासत पांढला. एण पौद्रिक कांहींच बोलला नाही. तो चालूं लागला. राजा बोळ्यावरून त्याचा पाठलाग करीत होता तरी तो पौद्रिकाला धरूं शकला नाही.

कांहीं वेळानें घोडा हलका दमला की त्याच्या तोंडांतून फेस येऊं लागला आणि तो जमिनीवर कोळमहून पडला. यथार्थच राज्य देखील जमिनीवर आदळला. पौद्रिक कोठें निघून गेला, फोपाळा कळले नाही.

येथवर गोष्ट सांगून केताळ म्हणाला— "राजा ! मला एक शंका आहे. मीमसेन महाराजांना सुखादीत्यान ही गोष्ट कळली असपार की पौद्रिकाला कैद करून त्याचा वध करणें लक्ष्य आहे. त्याला ही गोष्ट कळली नसली तरी त्यानें दातदिल्ले एक दोन चमत्कार पाहून तरी त्याला ही गोष्ट

कांतीकर

कळापक हवी होती. ती गोष्ट त्याच्या भेदाभावात देखील पळवली होती, ती राजाला कळली नव्हते, असे नाही मला वाटत. हाने असून त्याने बौद्धांना धरण्याचा इराका दहा कां करावा? या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असून ते दिले नाहीत तर त्याचा परिणाम लुका माहीतच आहे मुख्य दोषाची शंभर खकले होऊन लुकाचा बायावर भावलेली, विसरले नकोस."

विक्रमाकडे म्हणाला: "मीमसेन महाराजांना बौद्धांच्या तंत्रसत्तीची पूर्ण कल्पना होती. त्याला पैश करून त्याचा वध करणे देखील आपल्याला शक्य नाही हे देखील त्यांना माहीत होते. पण ते पळवू कारणे त्याला धर्मत नव्हते. दुसरा कोणी आपल्याकडून मोठा किंवा बलिष्ठ आहे हे कोणत्याही राजा कसे मान्य करील? त्यांना मला काही

जाणून वाटत नाही. जो राजा आपल्या मजेशिर्षी कोणत्याही स्वतःहून जाहज पराक्रमी व बलिष्ठ मानून त्याच वसले तो किती दिवस राज्य करणार? एकाचे सिंहासन दहा-सगळ्यांना कोणी अतिशयी दिसला तर त्याचा काटा दूर करणे हे राज्याचे प्रथम कर्तव्य होऊन वसते. म्हणून भीमसेन महाराजांनी पौडिकाचा वध करण्यासाठी खटपट केली ती मला नैसर्गिकच वाटते. आता स्वतःचा धाव शकतून वसतों हा प्रश्न, म्हण हे प्रत्येकाच्या रात्रास येतेच, कोणी झुटते आहे का? पण तो मुख्य शक्य तोंडा पुढे ठकण्या हा प्रत्येक मानवाचा प्रश्न असतो भीमसेन महाराजांनी तोच प्रश्न केला." राजाचे मौन अशा तऱ्हेने अस हावांच वेताळ अटव्य झाला व पुन्हा धरत शाऊन शाराच्या फांदीला कोवळटू लागला. कल्पित.

गुलाप हिरवणी

[३]

सोरांचा डोळा घुसखून जमकट निरुपली. ती बौद्धावर बसून संख्याकार्ळपर्यंत पळेत राहली. रात्री झाडाखाली विश्रान्ति घेऊन दुसऱ्या दिवशी उजाडनांच पुढे निघाली सनत दहा दिवस वाळवंटात प्रवास केल्या-नेत्र तिला एका जागी धोडीशी दिवकट बायली पुढे गेल्यावर पाण्याचे ओढे, शेते, जमकटडे वग दिवली. एका झाडाखाली विश्रान्ति घेऊन पुन्हा कोळ्यावर बसून पुढे निघाली ती एका मोठ्या रानधानीच्या तबरात येऊन थांबली. ती त्या जगाराच्या दुरागजवळ थांबली तेव्हा तिचा तोंड मोठी गर्दी दिसली व जाणून म्हणजे तिला पाहून त्या लोकांना आनंद झाल्यासारखा जमकटव्य वाटला.

अकस्मात नगराचा भज्य दरवाजा उघडला व आनंद त्या बाबडे प्रमुख घोड्यावर बसून पुढे आले व त्यांनी खून मुजरा केला त्याच वेळी प्रजेने "शक्य मुजनांना जय असो" असा उद्योग केला. जमकट अर्थातच अजून पुरुष पैमानेची होती पण तिला ते सर्व काही कळलेना. तिने पुढे येऊन त्या नगराच्या मधुन्यांना निघावले. "हा कोणाचा जयजयकारा चालू आहे?"

"आपल्याला आमच्या या शहराचे राज्य कल्याणसाठ्ये आज्ञा घेऊन पाठविले आहे, तो सर्वज्ञ आहे. म्हणूनच त्याने आपल्यासारख्या योग्य तरुणाची निवड करून पाठविले." नगर पिरो म्हणाले.

जमरुद जास्तच चकित झाली. परंतु त्यांच्याही बोलण्यावर तिला फळले की त्या गांवचा सुल्तान मेघानंतर नागरिक जमराच्या मुख्यद्वाराभेरीर असा होता आ सर्व प्रथम बाहेरून गांवान येतो त्याला सुल्तान नेमण्यात येते जमरुद सर्वोत्तम प्रथम आली तिने स्वतःची ओळख दिली नाही व म्हणाली "कुलीन घराण्यांत माझा जन्म झाला आहे देश सर्वश्रेष्ठ करण्यासाठी मी निघाली होती व तुमच्या गांवा मंडणी आलो तुम्ही महामत्वर ही मी जबाबदारी शक्य झाले त्या योग्य हाण्याचा मी प्रयत्न करीन."

पांडोपा

त्यानंतर जमरुदला सुलतानांची वंदना देण्यात आली व राज्यांतून सगळेही झाला दारबारी व मानवरी लोकांनी लवून मुजरा केल्यावर सर्व नागरिकांनी वण मुजरा केली जमरुदने वार धर्म केला. सजिन्यांत वसतुवर्षे पडून राहिलेली संपत्ति प्रदेशच्या उपयोगी पडावी म्हणून तिने प्रदेशच्या हिताची कितीतक कार्ये केली. त्यामुळे राज्यांतल्या उद्योग धंद्यांना पोसाहल झाले. व्यापार वाढला व राज्याची भवभग्न झाली आ प्रजापत्तल सुल्तानाला सातानु वन अशी प्रजेने अज्ञातवळ दुधा बागिचली दावारी मंत्री किना प्रजेला सुखानु मुद्रा संभव आला नाही की आपला सुल्तान पुन्हा दखून एक ली आहे.

हे सर्व झाले, पण जमरुदच्या मनाला चैन पडेना. कारण तिच्या अलीबाबाची मारकी आटवण येत होती. त्याच्या बाबून तिला जिणे व्यर्थ वाटू लागले. तिने त्याच्या सोपार्थ पुढकल लटपट केली. पण काही प्रयत्न झाला नाही अलीबाबाची पुन्हा येर पडावी म्हणून तिने नवल केले, उपाम केले दानधर्म केला. प्रजेला वाटे, आपले सुल्तान पार्थ मोठे आहेत.

एक युक्ति सुचली तिने एक मोठे मैदान स्वच्छ पदविले. त्यांत एक मोठा शमियातार उभा केला. त्यांत राजधानीतल्या सर्व भजेला वसून जेवता येईल पवरी जगोची व्यवस्था केली. नंतर तिने राजधानीत दबडी पिटविली की "दर महिन्याच्या पहिल्या तारखेला तेथे सहभाषनाची व्यवस्था करण्यात आली आहे. जो कोणी गैर हुजर राहिल त्याला फांशीची शिक्षा देण्यात येईल."

पहिल्या सहभाषनाला सर्व धंद्यामानी व गोरगरीब पण हजार होती. जमरुद प्रत्येकाची चवचवी करणाने मिका करून प्रत्येकाला जवळ जाऊन पहात होती. सर्वांना जाश्चर्य वाडले. कित्येकांनी सुल्तानाच्या रुदार स्वभावाचे कौतुक केले.

त्या दिवशी संयोगवद्द वस्तुन वण त्या मेजवानीला आला होता. तो स्वतः समोरच्या लोह शिल्ल्या संपवून दुसऱ्याच्या तादली तलेंच पकडने पण लाटीत होता. जमरुदने शिष्यांना सांगून त्याला कैद करविले. तिने त्याला ओळखले होते.

पहिल्याच दिवशी मेजवानीत विभ्र आले. वरसुल्ल सुल्तानासमोर उभे वरप्रार्थन झाले.

जमरुदने त्याला विचारले—"कोण तू आमच्या राजधानीत परवानगीशिवाय शिरणारा!" वरसुल्ल खोटे बोलला. म्हणाला—"माझे नांव अली आहे. मी एक दुर्धन्या व्यापारी आहे!"

जमरुदने एका तार्यात बाळू व एक तांब्याची काडी आणवयास नोकराला सांगितले. बाळूवर फांदी आडव्या ठळक रेघा काढून ती म्हणाली—"तू खोटे बोलतो आहेस! तुझे नांव वरसुल्ल आहे. तू एका गुलाम दासीला पळवून नेले होतेस पण नाही! तिचा शोध काढीत तू रफडे आला

साहेब होव की नाही?" तिने दहावून विचारले.

जमरुदच्या पायांवर ओटांगण बाळव घेणाऱ्या "गळक, गळ करा, चुकला!"

सर्व दराशी चमिल होऊन पाहू लागले. सुलतानांना व्योत्रिष विद्या देखील अवगत आहे तर!

जमरुदने वरसुलला फांशीची शिक्षा देण्यास हुकुम सोडला म्हणाली—“माझ्या राज्यसत्ते असल्या खाज्दारा व सोदें वांकणाऱ्यांना हीच शिक्षा दिली जाईल.”

दुसऱ्या महिन्यात पुन्हा मेजवानी झाली. सव भेता बेतानेच पकायें खात होते. समोर ताटलेत जेवढे होते ते देखील पुरे खाण्याचे कोणी साहस केले नाही. सर्वाना पांसी घाटत होती सुलतानांनी खादाह समजूत फांशी दिली तर!

त्या मेजवानीला एक नवीन गणूत पर गांवचा आला होता. त्याने एका बाजूची सोयस्कर अशी जागा स्वतःसाठी निवडली आणि टेबलावर जी पकायें ठेवलेली होती त्यावर भरपूर हान मारऊन, शिन्बाचे ताट मध्य रिकामे करून लावू व जिवज्यांची

ताटे पण शिवांनी केली. त्याचे वागणूक सर्वांना थोडे दिसण वाटले

तो अनोळखी मनुष्य चांगल्या टीळीचा नायक होना जमरुद म्हणारीक्या हातावर तुरी देऊन पळून रोख्यानंवर दोन दिवसांनी तो परत आला तेन्ही जमरुद पळून मेकवाचे व एक घारा नाहींसा झाल्याचे कळले एक तुळी वोगस पण नाहींसा झालेला दिसला. तो पांशास वरून दिडपारा काणी मेटला तर त्याला पकटून आणण्याचा हेतूने तो मिघाला होता आणि जमरुद ज्या देशाची सुलतान झाली होती त्या देशात आला.

मेजवानीची गोष्ट ऐकून तो देखील मेजवानीला हजर झाला होता.

त्याला पाहतांच जमरुदने त्याला ओळखले व त्याला वरून आणण्यासाठी तिने कांहीं शिवाई पाठविले शिपायांनी त्याच्या मुसब्या बांगून त्याला सुलतानासमोर उभे केले

“कोण तू! काय कातोस? आमच्या राबधानीत येण्याचा काय हेतु होता तुझा?” जमरुदने दहावून विचारले

“माझे नाम रहमान आहे. मी एक पवासी आहे. गांव पहायला म्हणून आलो आहे.” चार म्हणाला.

होण करून येथे बसली आहे. पण तो काहीच बोलला नाही. त्याच्या हातांतून सडकून उमटणा, तो जवळून म्हणाला "सुकतान म्हणतात तसा मी चोगांच्या टोळीचा सरोत्तराच नावक आहे. मला कसा करावी मी या पुढे चोरीचा पदा सोडून काम घेदा करीन."

"सुद्धा सारख्या अत्याचारी डाकू व जटेच्यांना जिवंत मोडणें म्हणजे मर्मादोष होईल!" असे त्याला उवर देऊन जमरूद म्हणाला "येऊन जा थाला माझ्या डाक्या सभाकून आणि याला ताकतीच कांशी घा."

सुकतानाचा ज्योतिष शास्त्राची चांगलीच माहिती आहे याची प्रजेला खात्री पटली. आपण लपवा लपवी केली तर सुकतानाला ती पळल्याशिवाय राहणार नाही. सुकतान तुलगांत राफलील किंवा कांशी देलील या भीतीने उपाख्याना व तुच्छगिरीला आळा बसला. राज्यात शांतता नाहू लागली.

तिसऱ्या खेपेला जेव्हा मेजवानी झाली तेव्हा सर्व आज कोणाची पाळी आहे हे पहात बसले. समोरच्या ताटाचा कोणी हात लावला नाही तिकडे कोणाचे लक्ष देखील नव्हते.

काही दिवसांपूर्वी त्या गावाला एक पांदरी दाढीवाला आला. त्याने सुकतानाच्या मेजवानीची माग ऐकली. जो कोणी मेजवानीला हजर रहात नाही त्याला सुकतान कांशी देतो हे देखील त्याला कळले होते म्हणून तो सुद्धा मेजवानीला हजर झाला.

तो रशीद होता. त्यानेच जमरूदला प्रथम विकत घेण्याचा प्रयत्न केला होता व त्यानेच आधका भाऊ बरसुब याच्या पत्नीने गळीसारख्या वरून जमरूदला पळवून नेले होते. जमरूद त्याच्या हातून निसटून गेल्यावर तिचा शोध काढण्यासाठी त्याने बरसुबला पाठविले होते. पण बरसुब एक महिना झाला तरी परतला नाही हे पाहून तो स्वतः त्याच्या व जमरूदच्या शोधास निघाला आणि त्या गावां अगला.

तो सायकल बसला तेव्हा जमरूदने त्याला तत्क्षण ओळखले. ती काही बोलतच शिवाय तेथून निसटून निघून गेली. डाकांना आश्चर्य घाटले की सुकतानाने या खेपेत कोणाकहि धरून नेले नाही. परंतु त्यांना आश्चर्य करीत फार वेळ बसावे लागले नाही. काही क्षिपाई घाई घाईने मेजवानीच्या शांतिवातात दिगळे व तेथे रशीद बसला

होता तेथे सरळ येऊन उभे राहिले. रशीद चकित होऊन तिकडे पाहू लागला. पण क्षिपायांनी क्षणाभौत स्याची नकली दाढी ओढून काढली आणि त्याला बंद करून सुकतानासमोर उभे केले.

"काय तुझे नाव? काय ते जरे सांग! येथे लपवालयच चालायची नाही. तू वेप घालून येथे कयाला आण्य होवाम!" जमरूदने दहावून विचारले.

रशीद म्हणाला - "सुकतान! माझे नांव रुस्तुम आहे मी एक गरीब फकीर आहे. गरिबावर दया करावी!"

जमरूदने पहिल्यासारखे वाळूचे ताट व त्याच्याची काही मागवली. आडव्या उभ्या रेषा काढून लक्षपूर्वक देखागणित केल्या-सारखे दाखवून म्हणाला "तू प्रचारी आहेस! तू तं नीराख्या सोनेरी टोळीचा नावक आहेस! तू दिलेक चोच्या वेळ्या आहेस व कित्येकवेण खून देखील केले आहेत. माझ्याजवळ तुझी रुपयट चाला बघाची नाही. काय तं म्हां सांग नाही तर तुझी चामडी लोळवीन"

चोगाने चटदिशी तिला ओळखले आणि जिच्या शोधार्थे हिंडत आहां तीच सुकतानाचे

जमरुदनें माळूचे खट व हाक्याची काही मामविणी व नेदमीपारक्या उभ्या आडव्या रेषा कोठून ज्योतिष पाहल्यासारखे हासविणें व म्हणाली—“लबाड लांडक्या ! तू मुलाना समोर सोडें बोटतोस ! तुझे नांव रसीव जल्मीन आहे. तू विवस्ती आहेस एव ते नांव धारण करून तू मुसलमान ज्ञाप्याच्या तोंग करून हिंडतोस. एका मुसलमान दासीला तू आपल्या घरीं पळवून नेले तव्हनेंम ! बोल !”

ज्यापला बचाव करपाचा प्रयत्न फुकट सधजून व फट्याचिंत खरें बोकलें तर घुटका पिळेल असा निवार करून त्यानें सर्व म्हणून केले. पण जमरुदनें त्याला कोत्तीची शिक्षा दिली.

चोर व लबाड कोर्काचा एकप्यासाठींच मुल्लानानीं येववानीं सुरू केली आहे कीं कथ्य असें ओकांना वाटू लागले.

जमरुदनें ज्या हेतूने येववानींचा कार्यक्रम सुरू केला होता तो हेतु पार पडला नव्हता. पण त्या प्रयत्नात तिचे व अलीशाराचे सर्व गंतू मात्र सापडले नेले याचा विचार करून तिच्या मनाचें मोठे संयोजन व झालें तिचा मियकर कोठें असेल किती कष्ट महान करीत असेल याचा विचार करीत ती वसली होती त्याच जागीं थोडी आडवी हाकी व लोच तिचा डोळ्या लागला.

एव थोळा वेळानें तिची झोप मोडली ती देवालयपार गुरगे ऐकून बसली व प्रार्थना करूं लागली—“हे कृष्ण ! तुझ्या रूपेष्टिवाय गाही व माझ्या भिक्षुगारीने नेट होणें क्षम्य नाहीं.” रात्रभर ती रडत राहिली.

त्या दिवसापासून एक महिनाभर ती बाहेर जाकी नाही कीं कोणाला भेटकी नाही. [पुढच्या अंकांत संपणार]

भीमूचें पटाक्रम

जमीनदारानें आपल्या जांबयासाठीं म्हणून

एक स्वतः नोकन नेमलय होता. पण त्याला काम कांहींच नव्हतें. एकतर मुलगाच, त्यात भीमरावाचा नोकन आणि काम कांहीं नाही. म्हणून त्याच्यां माथडचेंष्टा पाड होत्या. कधीं झाडावर चढ, कधीं भिंतीवरून उब्या मार, कधीं सुर्वावरच नाच, एक न एक उपोष नाक असल्याच्या त्याचा

जीव आपल्या नोकराच्या या माकड-चेष्टाचे कौतुक करीत बहता बसे. पण जमीनदाराला तें पत्तें जाबडजार ! जमीनदारानें एक दोनदां नोकराचा हा खेळखडोषा पाहिला त्यानें स्थला बाजूला बोलवून त्याचा कान पिळक्य आणि बजावून सांगितलें कीं पुढहां असा भिराणा करतोना वितरुस तर नोकरावरून काढून टाकीन.

एकदां जमीनदारानें जांबयासमोर नोकराला कोन्नातकून फर्दावर उब्या मारीत असताना पाहिलें. पण भीमू त्याला कांहीं एक दोल्लख नाही व उलट गंगत पहात बसला तें पाहून जमीनदारानें नोकराला—“चाक्या हो बाहेर !” असें दटावून बाहेर पाठविलें व जांबयाला म्हणाला—“ब नोकराला खुशाल-पेकूसारला मोक्का सोडलात तर तो तुमच्या डोब्यावर चढेल ! संभाळून रहा !”

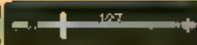
तें ऐकून भीमू पाकळ. वासऱ्यानें सांगितलेलें सोडें या असपावर, पाच वेत ! खरोखरच डोब्यावर चढत बसल्या ! म्हणून हा उब्या मारण्याची संवय करीत असावा. खाल डोब्यावर चढूं देतां कामा नवें असा विचार करून भीमूनें एक पुक्ति केली. तो एक पागोटें बळक ठेवूं लागला

Full Screen

48

178

एकदा लक्ष्मीने नवऱ्याला, होक्याला पागोटें घालून सोप्यांत फिरत असलेला पाहिले. तिने वेळून विचारले "हे काय मोग केले आहे."

त्यावेळी त्याचा नोकर तेथे सुदैवाने नव्हता. भीमू म्हणाला "तुला काय माहीत. तो म्हणे होक्यावर चढून बसेल. तुझ्याच वदिल्यांनी सांगितले मला. म्हातारी माणसे, त्यांना या नोकऱ्याची पांगळी माहिती असते पहा ना, तो सारखा उघ्या भारीत असतो. चांगली संवय सारली की चढून बसेल. म्हणून मी सावध रहावयाचे ठरविले आहे."

तें ऐकून लक्ष्मी हंसू लागली, म्हणाली "भाषांनी सांगितले त्याचा हा अर्थ नव्हे. जर नोकराच्या भोकळ्या सोडला तर तो पुढे कुमचे ऐकणार नाही, हा होला त्याच्या म्हणण्याचा अर्थ."

भीमूला एक मोठे ओढे होक्यावरून उतरल्यासारखे वाटले. कारण आजपर्यंत त्याने सांगितलेले नोकऱ्याने केले नाही असे कधी झाले नव्हते. म्हणून भीमू नोकऱ्याशी पुन्हा पहिल्यासारखाच वागू लागला.

एकदा भीमूने आपल्या नोकऱ्याला आडे पाणी घेऊन यांत्रिक सांगितले. तो एक

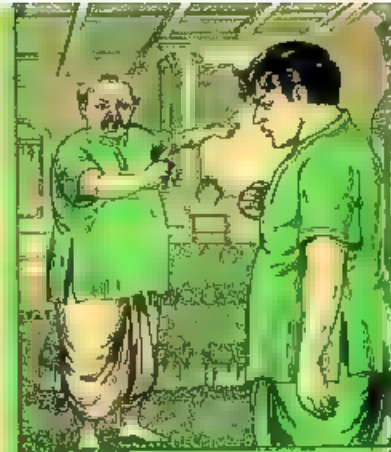
शॉर्ट भरून पाणी घेऊन आला. भीमू म्हणाला "एवढे का पुरणार आहे?" त्यावर तो मुल्या म्हणाला "मला पहिल्याने का नाही सांगितले, मी एक बागर घेऊन येऊन आलो असतो." त्याला भीमूची भीति म्हणून वाटत नव्हती.

जमीनदार हे सर्व म्हान होता तो भीमूला म्हणाला "पाहिलेच, हा तांछातनोर अशी उचरे करू लागला आहे. आतां तो होक्यावर नाही बडणार तर काय?"

भीमू म्हणाला "तो होक्यावर चढणार नाही! असे मला स्वतः लक्ष्मीने स्वतः सांगितले!"

"होके तिचे! तिला काय कळणार मनुष्य स्वभाव! तो समोर बघी उचरे करू लागला तर एक दिवस होक्यावर चढल्याशिवाय राहणार नाही, सांगून ठेवतो!" जमीनदार हे सांगून निघून गेला. भीमूला पुन्हा नोकऱ्याची भीति वाई लागली तर मग लक्ष्मीच्या भाषांने सांगितले तेंच खरें. मोठी माणसे! शेर माणसे सगलील तसे वागावे छद्मानांनी.

भीमूने नोकराच्या बोलावून बजावून सांगितले "हे बाप, माझ्याजवळ काही मात्र स्वतः मोवती मद्रक्षिणा घालावी

मोवत असला किंवा त्याला बोलावयाचे झाले की होक्याला पागोटें घालून उभा राही नसून राहला तर त्याला होक्यावर सहज चढून बसता येईल, म्हणून नोकर आला की होक्यावर दोन्ही हात ठेवून उभा राही त्याला जे काही सांगाययाचे असेल ते सांगून तो दूर निघून गेल्यावर होक्यावरचे हात बाजुला करी व पागोटें काढून ठेवी. स्वयं नेम कधी डोळा चुकवून येऊन होक्यावर चढेल म्हणून दार उघडे असेल तेव्हा तो बसत नसे उभा राही किंवा सोळावल्या क्षेत्रांत हिंडत राही.

बोलावयाचे झाले की समोर उभा राहून बोलावयाचे नाही! तांड फिरवून बोटत जा 'समजले?'

पण नोकराच्या तें काही लक्षांत येईना म्हणून नोकर बोले त्याला की भीमूच तांड फिरवून बोले लागला.

एकदा भीमू नोकराशी बोळत होता. नोकर समोर आला की भीमू तोड फिरवून उभा राही. नोकर समोर येऊन बोले लागे! भीमू पुन्हा तांड फिरवून उभा राही. नोकराला ती संमत वाटली, पण भीमूला मात्र स्वतः मोवती मद्रक्षिणा घालावी

जगली. लक्ष्मीने ते दूरून पाहिले आणि नवऱ्याला येऊन विचारले- "असे मोव- न्यासारखे गरगर काय म्हणून फिरता आहे?"

"काही नाही व! तुझे बापा सांगून गेले की घाल समोर उभार करू देऊ नका, नाहीतर हा सात्रीने डोक्यावर बंदेल. नदणार नाही म्हणून ही सांगितलेस ते देखील मी त्यांना सांगितले. पण ते म्हणाले "सिखा काय कळते!" आणि फक्त या हा मुळगा तरी! समोर उभार करू नकोस म्हणून मी त्याला किती सांगितले तरी तो काही ऐकत नाही. मी त्याने समोर उभार देऊ नवे म्हणून स्वतःच तोंड फिरवून प्यायचे ठरविले आहे. समज, मी नाही तोंड फिरवले व तो डोक्यावर बंदून बसला तर "

ते ऐकून लक्ष्मीला हेई आवरना म्हणाले- "अहो समोर उभारे व करणे म्हणजे मोठ्याझी नम्रपणाने वागणे. ते सांगतील तसे करणे असा आहे!"

"तुला म काय कळते? तु आपल्या बाईच्याहून जास्त शाहणी आहेत होय! तुला काय कळते, हे तेच आतांच सांगून गेले. मोठो माणसं सांगलीक तसे वागावे. म्हणून मी तुझे काही ऐकणार नाही!"

मीम्हणून वटाकून सांगितले.

या नोकरीच्या आगण्याने उगाच नवऱ्याला वास मात्र होत आहे हे पाहून तिने आपल्या घाबांना दुसरा नोकर ठेवायला सांगितले.

मीम्हणून तिने ते येऊन सांगितले तेव्हा ती म्हणाला "माकी पीठा गेली की पुरे. दुसरा नोकर ठेवण्याचा आनंद वाटेक मत्ताळ!"

तेथे पाहिजे जातीचे

"मला जाती नाही आवडत!" संजू आपल्या भावडांना तोंडू लागला. छोड म्हणाला- "पाहिलेत आंबोबा, संजू म्हणतो की मला जाती नाही आवडत!" आजोबांनी बसकशी करून मुलंकाहून त्याचे कारण काढून घेतले. आजीने बंदूच्या हातात एक पैसा दिला पण संजूला मात्र दिल्या नाही. बहू सर्वात वाकटा. आजीने पाठीवर कळा येत आहेत जुळे मारलोस का रे छोड म्हणून छोडला बोलावले. छोड पुढे येऊन उभा राहण्याच्या आर्षांचे बहू पाठीत जुळे मारू लागला. त्याला ते जमणार नाही म्हणून त्याला एक पैसा देऊन आजीने-

"जा, पैसाचे पेरणीट घेऊन ला" असे सांगून त्याला पाठवून दिले. ते पाहून संजू पण पांजत आज्ञा आणि म्हणाला "आजी

मी, आजी मी मारतो जुळे पाठीत!" पण आजीने-"तुला ते जमणार नाही बाळा!" म्हणून सांगून त्याला बाजूला बसण्याला सांगितले. त्याला पैसा दिला नाही. म्हणून तो आजीवर रागावला होता व आजी जांगली नाही म्हणून मागून मुदला होता. ते सर्व कळल्यावर आजोबांनी बोम्ही नाकपुण्यांत खूप तपकीर कापली व म्हणाले- "अरे संजू! बहू सर्वात लहान. तो जुळे मारायला आला तर आजीने पेरणीट दिले पण तू मोठा, तुला आजी पेरणीटाला पैसे देईल! मी तुला एक मोष्ट सांगतो. नीट बस पाहू!"

एका गांवी एक गदीम शेतकरी रहात असे. दिवसभर कावाढकट करून देखील त्याला व त्याच्या कुटुंबाला पोढभर खाण्या

मिलत नसे. 'राजाकवळच जाऊन थोडी मदत मागावी. राजाने मनांत आणले तर आपली गरीबी एका क्षणांत हर होऊन जाईल.' असा विचार करून तो राज्याकडे गेला.

धारा मीठ्यांकडे जाताना रिकम्या हाताने काही वाडे घेते जसे त्याने ऐकले होते. म्हणून तो शेतकरी एक कोंबडी बरोबर घेऊन गेला होता. त्याने कोंबडी राजासमोर ठेवून हात जोडून आपले गान्धार्य निवेदन केले.

राजाने सर्व काही ऐकून घेऊन स्मित करून त्याला विचारले—'काय रे तू ही एक कोंबडी घेऊन आलास. कण माझ्या

करी लहान जण आहेस. मी, राणी, दोघे राजकुमार व दोघी राजकन्या, या स्त्रींना ही कोंबडी कशी वाटून घालवी ?'

शेतकरी गरीब होता तर, पण हुशार होता. म्हणाला—'त्यांत काय महाराज ! मला एक पुरी घा, ती लहान कणांना खान वाटून देतो पाह.''

राजाने शेतकरी काय करतो हे पाहण्यासाठी एक छुरी आणून धापळा नोकरीला समिचले.

शेतकऱ्याने कोंबडीचे दोळे कापून राजा समोर ठेवले व म्हणाला—'महाराज, आपण

राज्याच्या दक्षिण्यानी आहो. म्हणून कोंबडीचे दोळे आपल्यासाठी आहे.'

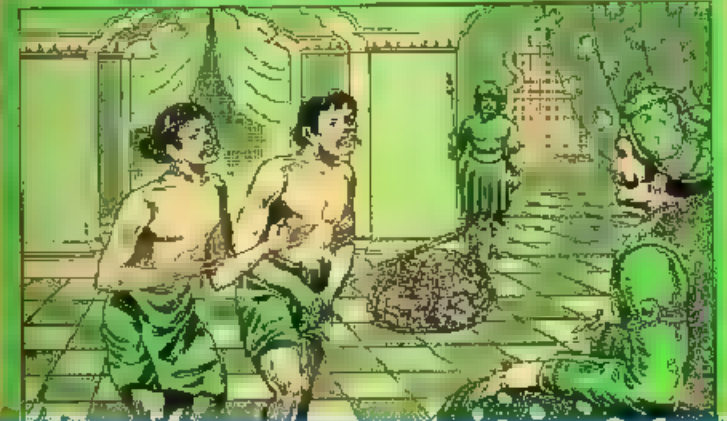
कोंबडीची पाठ कापून म्हणाला—'ही राणी-सकाससाठी. कारण सर्व कुटुंबाचा मार त्यांच्या पाठीवर असतो.' नंतर कोंबडीचे दोन्ही पाय कापून म्हणाला—'हे दोन्ही दोघां राजकुमारांना. कारण दोघांना आपल्या पावलावर पाऊल ठेवून चालणे लागणार आहे.'

नंतर कोंबडीचे दोन्ही पंख कापून म्हणाला 'हे दोन्ही पंख दोघा राजकन्यांच्या वांग्याचे. कारण दोघींना येवून उडवणे जाई लागणार. जेव्हा माग माझ्या वांग्याचा. रे ! आम्ही तर लहान जण आहो आम्हाला या

कारण ही आज महाराजाच्या बरपा पाहणा आहे.'

शेतकऱ्याचे वातुर्ब पाहून राजा खूब शाळा. त्याने त्याला पुष्कळसे वक्षिण देऊन भिरप दिवा. ही वातमी गाकर पसरली. गांवांत एक छोटी शेतकरी होता. तो पुरीच्या ऐवजी पांच कोंबड्या घेऊन राजाकडे गेला व राजाला नवराणा म्हणून त्या कोंबड्या दिस्या.

त्याला पाहताच त्याला लोभीक्या राजाने ओळखला. स्मित करून म्हणाला—'काय लागणार. जेव्हा माग माझ्या वांग्याचा. रे ! आम्ही तर लहान जण आहो आम्हाला या

संच कांयच्या, कायच्याशिवाय कशा वांटून घ्यायच्या?"

"अरे अरे अरे! आपली एक कांबडी आपली सत्ती तर काय निषट्ते असते!" मनाच्या मनांत तो फार निराश झाला. आतां या कशा वांटायच्या?"

तेव्हां राजा म्हणाला—"तुला माहीत फळणार त्या कशा वांटायच्या त्या काळ असला होता न तुला तो शेजारी, तो सगेसुते कशा वांटायच्या त्या" असे सांगून राजाने त्या चतुर दोनकाऱ्याला सोडवले.

शेतकऱ्याने सर्व समजून घेतले व विचार करून म्हणाला—"महाराज मी सांगतां या कांयच्या कशा वांटायच्या त्या, महाराज व राजीसरफार दोघांना मिळून एक कांबडी. आपण दोघे व कांबडी मिळून तीन झाले, आपल्या दोघी मुलांना मिळून एक झाला.

कांबडी. दोघे मुले व कांबडी मिळून तीन झाले, दोघी मुलांना मिळून एक. दोघी मुली व एक कांबडी मिळून तीन झाले. आतां उरल्या दोन कांबड्या, त्या दोन व मी मिळून आपली तीन होऊ. म्हणून त्या दोन माझ्या बांध्याच्या."

तो दिशेच पाहून राजा अकित झाला व दुसरा शेतकरी तर कांही सोदून घळता नाही. त्याच्या देखत राजाने त्याच्या दोन कांबड्या त्या चतुर गेल्याभरात दिल्या व एक चांगले इनाम वर देऊन त्याला दिशेच दिला.

"म्हणून मुलांना, नुस्ती नकळत करून मागत नाही, थोडी अवकल देसोल हवी असते."

आजोबाची गोष्ट ऐकून सर्व मुले खूप हसली संजू मात्र धाडा ओंशाळल्यासारखा झाला.

भुकेपे भूत

एका छत्रपुर नांवाच्या गांवाचा राजा सर्वोप उपासना करत पदचर असता त्याच्या तज्ञातून एक पुत असत होता तो सगळी त्याच्या फार मूक त्यागलेली होती त्याच्या दोनकाऱ्या सारखे जेवायला सादले. पण ते मूक बासासारखे सादले त्याला. सैपाकी व बाढणारे मोकल अकित झाले निरानिहाळी पक्षांने करून ते बाढ लागले. किती बाढले तरी पण स्वच्छ महाराजांचा अश्रमि कांदल्या जाहे अशी सर्वां त्यांनी पत प्रमानांच्या कानावर पातली मकाळच्या फाळ्याचे एवढे पदार्थ संपले तर जेवणाच्या वेळीं किती जेवताना कोणास टाऊक? म्हणून प्रमानांच्या मज्जांने चार वकरे, दहा कांबडी, धण भर तंदुळाचा नाव, पातेले भर खीर, दोन दोघी कांबू कराव्या सुवात केली

जसे पदार्थ तयार करून महाराजांना जेवायला बसले. महाराजांनी ते सर्व फस्त केलेले पाहून मात्र पेतप्रधान जेतीस थाबरला

ही राजसी भूक बागबाळ राज्यांतला अन्नपुरवठा पुरेसा पडणार नाही हे ओळखून राजाची राजसी भूक भागवण्यासाठी गरीब खेड्यांची कोठारे जावत वजण्यास स्थाने सांगितले. देशभर खळबळ उडून गेली.

रावाने पाहिले कीं कसा आत्माचार बाध रावाला तर प्रजा बंड करील. पण तो तरी काय करणार? त्याची भूक कांही कमी होत नव्हती. म्हणून त्याने आपल्या प्रजेची पिळकणूक बंद करून आपल्या भौतिक राजांवरून थक सापशी रूपे संदधी वसूल कराव्या सुवात केली

स्वसावानें थोडा थडेखोर होता तो थडा कळत लोफांना खूब हंसवीत होता. एकदा राजा उद्याम बसून रहालेला पाहून ब्रह्मचार्याने कारण विचारले. राजाने काही लपवा लपवी बेल्याशिवाय सर्वे सर्वेसरे ते सांगून टाकले.

त्यावर तो ब्रह्मचारी म्हणाला—“महाराज जेवायला जाले तरी आपणांला काही त्रास होऊ नये याची जबाबदारी माझ्यावर. आपण अगदी वैक्तिकीर रहावे, काही काळजी करू नये.”

मंडलिक राजाला ते ऐकून आवेद झाला. सूर्योस्ताच्या सुमारास सकाळी रावा जाला त्याच्याबरोबर नोकर चाकर पण पुढेऊन होते. राजाबरोबर त्यांच्या जेवणा-खाण्याची व्यवस्था राजाला करावी लागली.

राजाच्या समोर पंचपक्वान्ने व फळ-फळावळ ठेवण्यात आली. एका मिनिटांत राजानें त्या मान्याचा फळा उडवला. ब्रह्मचारी दूर उभा राहून ते दृश्य पहात होता त्याला देखील आश्चर्य वाटत होतं. मग त्याची एक कगळी वातानें कुरतडत राजास इतकी भूक कोठून लागते याचा विचार करीत तो समोरच बसला होता. ते पाहून सकाळी राजानें थडा केळी—“मी तर छान

पकावे झोडतो आहे आणि पुन्हा हे गवत काय लागतां आहां.”

ब्रह्मचारी काहीच बोलला नाही. जेवण सांग आटोपल्यावर तो त्या सकाळी राजाला म्हणाला “महाराज आपण रगतदणार नमाल तर एक विनंति करावी म्हणतो. आपण जेवण झाल्याबरोबर झोपत जावे, कपडे भज छान पंचेल व आपली मुक पक्ष वाटेले.”

राजाक झोप येतच होनी तो म्हणाला—“रोजची शोथ मी सागत नाहीं आतां माझ मला शोथ येते जाहे खरी.” असे सांगून तो लोच होणला देखील.

राजा श्रावण्यावर त्या ब्रह्मचार्याने राजाच्या नोकराकडून राजाचे हात पाय बांधून ठेवले. आणि म्हणाला “महाराजांची शोथ माडली तरी त्याचे हात पाय खेडून नका उद्या सकाळी मी स्वत येऊन सोडीन. महाराजांचा राग महन कराकल मी समर्थ आहे.”

राजाची झोप मोडल्यावर त्याला भूक लागली. हातपाय बांधलेले पाहून तो मोठ-मोठ्याने ओरडू लागला. ब्रह्मचार्याने त्याच स्थितीत पंचपक्वान्नाची ताटे वाडून राजा

समोर आणून ठेवली. खरग वात सुटला होता. अर्थातच राजाला भूक आवरेना. तो मोठमोठ्याने ओरडू लागला की एकेकाची डोकी उडवतां पहा. पण ब्रह्मचारी समोर उभा होता नोकर चाकर मुर्दा ताटे ठेवून निघून गेले. राजाची थडपड बाध होनी ब्रह्मचारी एक शब्द देखील बोलला नाही.

काही वेळानें त्या ब्रह्मचार्याने जवळ येऊन राजाला त्याने काशीला काय केले बाबें वर्णन करून म्हटले—“महाराज, मी आपला विश्वास पुरा करून हिमाचलात हिंडत होतो. एका जागी एक मिष्ट पुरा

मला भेटल्या त्याच्याबरोबर मी हिंदू स्वगळें. तो एका जमीनी मला घेऊन गेला. काय सांगू महाराज, तेथे एक सिरोचा मोठा तलाव होता. तलावाच्या काठी वृक्ष व गारगोळांप्रमाणे ऐबजीं काढून लावून पसरलेले होते. होगराएवढे फळांचे दोंगच्या दोंग पडलेले होते. एक जोडा लागला. त्याचे पणजी नावाच्या पाण्यासारखेच किंवा तुला त्याच्याहून मोठे होते.

असे वर्षाने सोडाने पाऊ होतें आणि तो हाताने फळांजांची ताटे राजाच्या नाकासमोद नेत होता. राधा सोड पुढे कळ लागला की तो बाद मारी नेऊन ठेवी. बराच वेळ हे चालू होतें. राधा सहफडत होता त्याहून जास्त त्याच्या पोटांतल्या भुतांना जीव कमावीस होत होता. त्याला धोर मरवेना. अग्रधान्याच्या हातातिसीं वक्रांसो लागण्यासाठी

ते बाहेर आले. त्यांचे ब्रह्मचान्याने त्याची मुंही पळून त्याला सैपाकवशांतल्या चुलति नेऊन टाकले.

राजाचे भूत अशा तऱ्हेने द्रतगवस्थावर अग्रधान्याने राजाने हात पाय लावले. राजा वेगळ पडलेला होना. त्यांतच त्याला छान हाव लागली. शीप मोडली तेव्हा त्याला सर्व शरीर हलके झाल्यासारखे वाटले. ब्रह्मचान्याने हात जोडून क्षमा प्रार्थितली व म्हणाला—“महाराज, आपल्या पोटांत शिरलेले भूत उत्तरवण्यासाठी मला हे सर्व पत्रांचे लागले.

राजाला मुद्धा आश्चर्य वाटले की त्याला आता इतर कार्कासारखीच मूळ लागली. पहिल्यामासही 'साक्षा' हेत नव्हती. त्याने ब्रह्मचान्याचे आमाप मानले व त्याला इनाम देऊन निरोप दिला

म्हातारीचें चातुर्य

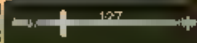
एका गावीं रघुनाथ गुरुजी नावाचे एक विद्वान शास्त्रीतुला रहात असत. गांवांतल्या लोकांना वैदिकशास्त्राच्या गुरुत्वविषया म्हणून त्यांना जे काहीं मिळते त्यांतले शोडे तेसे वांचवून त्यांनीं चार पांचसो रुपये जमवून ठेवले होते.

एका काशीला विद्वानांचा शास्त्रार्थ होणार आहे हे ऐकून शास्त्रीतुलांनीं काशीला निघण्याचा विचार केला. परंतु जवळचे तेसे कोणाजवळ ठेवून जावे हा प्रश्न त्यांच्या समोर होता. शेवटी बराच विचार करून त्यांनीं मिळोटेकडे तेसे ठेवाण्याचा निश्चय केला. मिळोटे इतर बांध्यांसारखाच व्यापार करीत असे, पण आपण इनामाचे तेसे मिळवितो असे जगाला दाखविण्याचा त्याचा नेहमी प्रयत्न असे.

शास्त्रीतुला आले तेव्हा मिळोटे म्हणाले—“शास्त्रतुला! आतां तुम्हांका मी काय सोई? अहो! पैसाच्या बाबतीत कोणी कोणाचा विश्वास करू नये नसा.” ते दोघे बोलत असतां दुकानांतल्या नोकराने शोडेंतले लूप एका बाईला देऊन तिच्याकडून तेसे नेऊन मारुकाळा दिले. पण मिळोटेनें त्यालाच लूप झाडले—“तुला कितीदां सोमितलें, व्यापारांत माणसाने बोलू नसावे. तूं तिच्याकडून सहा आणि म्हणजे सवतीस रुपये तेसे व्यापार पाहिजे होतोच. तिनें जाठ जाणे दिले व तूं तिच्या फक्त बारा रुपये परत दिलेस. तेरा नकी होते की बाकीस! ती पुन्हा जोडी म्हणजे बंदा करीत असे, पण आपण इनामाचे तेसे तिचा तों नसा पैसा परत देऊन द्यास.”

मिळोटेनें ते बोलून शास्त्रीतुलांना सरें वाटले व तो एक प्रामाणिक व्यापारी असला

मिकुशेट किती शमायिक आहे पहा, असा विचार करीत शास्त्रीबुवांनी त्याच्या घरात एका कामी मज्हा खणून त्यांना पैसे पुरवून ठेवले व त्या जागी चांगली खूण करून ठेवली.

शास्त्रीबुवा काशी यात्रेहून परत आल्यावर मिकुशेटच्या घराी गेले व म्हणाले 'पैसे येऊन आयला आळा आहे!'

"सुम्राळ येऊन जा. त्यांत विचारामधे काय गरज! तुम्हीच पुरवून ठेवले होते जागा माहीतच असेल!" मिकुशेटने विचारले.

पण मज्हा खणून पाहिला तेव्हा त्यांना जात पैसे मात्र दिसले नाहीत त्यांनी मिकुशेटला जाऊन विचारले तेव्हा त्याने कानावर हात ठेवले व म्हणाला-"तुम्ही कोठे ठेवलेत ते सुमने तुम्हाभ्यन्त माहीत! मी तिथे जातो तरी का!'

मिकुशेटने छान गळा कापला हे शास्त्रीबुवांना पटले. पण ते काय बोलणार! एक शब्द देखील बोलल्याशिवाय घराी निघाले.

घरांत त्यांना पार्वनीकाकू भेटल्या. त्यांना सर्व गावकरी नाही म्हणत. त्यांनी शास्त्रीबुवांचा उतरलेला चेहरा पाहून

विचारले "काय, केव्हा आलात शास्त्रीबुवा? अन् तुमचा चेहरा का उतरलेला!"

शास्त्रीबुवांनी धडलेली गोष्ट सांगितली. थोडा वेळ विचार करून म्हणारी म्हणानी-

"सुमने पैसे मी देवयिते. पण मी सांगितले माय करा!" तिने त्यांना एक युक्ति सांगितली. शास्त्रीबुवा तयार झाले.

ती गोष्ट वडल्यानंतर सुमारे दोन महिन्यांनी म्हणारी 'मिकुशेटकडे' गेली व त्याचीत नाही अशी तुमची कीर्ति आहे. म्हणून म्हणाली-"मिकुशेट माझा मुलगा वहा तुम्ही माझे पवडे दागिते पण ठेवून घ्या." रवौपूर्वी विचाम्यासासाठी म्हणून काशीला मिकुशेटला आणले शायन उदयास गेला होता. त्याच्याकडून बरेच दिवसांत आले असे काटले त्याने म्हणारीला तेंच

पणवित्र काही नाही आतां वा तगांत मी किती दिवसांची पाहुणी / म्हणून काशीला

एकदां जाऊन, यावे म्हणते. त्याचे एकदां

रुम साले म्हणजे मी सुटले. माझ्याभयान

दोन उजव्याचे दागिते आहेत ते मी तुमच्या-

कडे ठेवून जाते. म्हणे, शास्त्रीबुवा आपले पैसे ठेवून गेले होते परक्याचे धन हे

पाहिजे याची त्यांना सात्री पटली लज्जी तुझ्यातून त्यांना सामान सोडही करावयाचे होते ते घेतले आणि घराी गेले. एका मिश्रवित पांढऱ्या रंगीत येऊन ते परत मिकुशेट कडे आले व म्हणाले "मिकुशेट, ते पांचशे रुपये आहेत. तुम्ही आपल्याजवळ ठेवून घ्या, मी काशीहून परत आल्यावर येऊन जाईन."

पण मिकुशेट म्हणाला "शास्त्रीबुवा, परक्याच्या पैशाला मी हात लावीन नाही. तुम्हीच ते आपल्या हातांनी माझ्या घरांत घुसाला पाहिजे तिथे पुरवून ठेवा. परत आल्यावर येऊन जा."

उत्तर समितिले. म्हणाला "आजी, मी शस्त्राच्या पैश्याक क्षत नाही सावत. तुम्ही स्वतःच आजून पाहिले तिथे पुरून देवून था. माफी ना नाही."

हमकथात शास्त्रीबुवा तेथे आले. म्हणाले— "मिकुरोट मी तुम्हीच्या बागी सणून पाहिले असे वाटते. अतां मला बरोबर जागा आठवली तेथे आजून सणून पाहातो."

मिकुरेट बाबराळा. मिकुरेटने विचार केला की म्हातारीक कळले की शास्त्री-बुवांनी पैश पुरून ठेवलेले पैशे माझी शाक्याचे कळले तर ती आपले दागिने पुरून ठेवणार नाही व मावभर या गाष्टीची चनां मान होईल. म्हणून तो म्हणाला—"शास्त्री-बुवा, तुमची चूक माझ्यादेखील लक्षांत आली. मी आजून बरोबर मागीं खणून पाहिले तेव्हां तुमची पैश्यांनी पिशवी मला सांगटली

तो खांत गेला व शास्त्रीबुवाची पिशवी घेऊन आला.

"कोण शास्त्रीबुवाच का ! काहीहीन केव्हा परत आलांत ! तेथे माझा मुकुरा भेटला होता का !" म्हातारीने विचारले शास्त्रीबुवा म्हणाले—"हा काय तुमच्या समोरच मेतो आहे. तुमचा भाऊ ना ! भेटला होता तो आतां बालशाखी झाला आहे तो त्या बरवाच येईल त्याने तुम्हाला निशान पाठविला आहे माझ्याबरोबर."

"म्हणजे, या निशानाने कासीयाना धडेल म्हणजे हात, ती पडत नाही पुरुन !" असे मांगून म्हातारी शास्त्रीबुवाबरोबर आपले दागिने घेऊन निघून गेली.

मिकुरेट माघ म्हट्टे क्षान्थासारमा पहात उभा राहिला

अरण्यकांड

ख, दूषण, त्रिभिर बौर शस्त्रम वीर त्याच्या चवदा हजार शस्त्र सैन्यासह रामाच्या पराक्रमासमोर टिकावे धरू शकले नाहीत व रामाच्या बाणांना मळी पडले. ती बातमी देण्यासाठी रावणाचा अंकुषन नांवाचा एक हुन आपला ब्रीच वाचवून सरळ रावणाकडे गेला. रावणाला नमस्कार करून बर बर कापड घी म्हणाला—"राक्षस राज ! जनस्थानांत आपले प्रमुख सरदार सैन्यासह घुडाने ठार झाले. मी ही बातमी देण्यासाठी पळून आलो आहे." ते पळून रावण म्हणू होऊन म्हणाला—"काय म्हण- तोस राज्याचे सर्व सैन्य ठार झाले ! कोण असावेत कदाचित !"

ज हे तो दुष्ट ! त्याचा काळ जवळच येथे दिसतो आहे मी काजाला देखील भेजून टाकीन माफि सरई मलाड उचलून घाला ! पुरून टाकीन ! काय वाटले काय त्याला ! कोण तो दुष्ट ! त्याचे नाव साग !

रावण च्या त्या बरवाच देवून "राक्षस राक्षसांनी मरण. नमस्कृत मागितले व जनस्थानांत राक्षसांचा खंडार कडा झाला झाले सविस्वार वर्णन केले.

ते वर्णन ऐकून रावण म्हणाला—"त्या रामाच्या मदतीला सर्व देव बांधून आले असावेत कदाचित !"

“हे! बाही! राम पराक्रमांत ईश्राहून कांक्ष्यसर आस्तच असेल, कमी नाहींच नाही. असील तेहमी त्याचा मित्र वासु जशी मर्त करतो सखीच सद्ध रामाळा त्याचा शत्रु कस्मण करीत असतो. पण मनम्यानांत एकदा रामाचेंच सर्व राक्षसांचा वध केल आहे.” जर्कसज म्हणाला.

“तर मग मी जनम्यानांत वाऊन राम र बदमस दोघांचा वध करतो!” रावण ऐटीत म्हणाला.

पण अक्षयन बोडा नीत सीतच व अक्षयन म्हणाला—“मी रामाच्या शीतचि मी त्याची राजी सीता हिला हरण करण्याचे

वर्णन कादाचि पुरे करू शकलो नाही. तो ही सर्व पृथ्वी उचलून समुद्रांत बुडवू शकेल. तो विश्वकाचा संहार करून नवीन सृष्टि करण्यास समर्थ आहे. त्याला ठार करायचे शास्त्रास त्याला एकच एक उपाय आहे. त्याची राखणे सीता ही अस्मांहून मुंदर आहे. तिला पळवून आणता आले तर तिच्यासाठी तो नाशकाय देखीक करून घ्यायला तयार होईल.”

रावणानें थोडा वेळ विचार केला व म्हणाला—“तुझे म्हणणें ठीक आहे. मी ज्याच वाऊन सीतेला हरण करून घेऊन येतो.”

दुसऱ्या दिवशी तो आपल्या रथांत बसून मारीच राक्षसाकडे गेला. मारीच राक्षस हा ताऱ्या वधानंतर रामाची वेर करायचेच नाही असे मनाशी ठरवून एक आश्रम बांधून त्यांत राहत होता. रावणाचा सर्व प्रकारे सत्कार करून त्याने वेण्याचे कारण विचारले.

ते ऐवून रावण म्हणाला—“मारीच! तुला कांजळेंच असेल, जनम्यानांतील आपल्या सर्व वंधुरांचांचा रामानें वध केला आहे. मी त्याची राजी सीता हिला हरण करण्याचे

उद्भवून दुसऱ्याकडे मर्त मायाकळा आली आहे!”

“तू सीतेला हरण करणार? कोणी ह्मणिलेला तुला हे! हा सखा तुम्या भिन्नने तुला दिलेला नाही. कोणी तरी मायुष तुला कांदा वर करण्यासाठी हा सखा देण्यास आलेला दिसतो आहे. तू हा विचार सोड. कंकेला परत जाऊन मायक मुलांवरोंवर मुखाने रहा.” मारीच म्हण ला.

मारीच राक्षसानें सखा दिल्यावर रावण कंकेला परत गेला. त्याने सीतेला हरण करण्याचा विचार पण रनांतून काढून टाकला. पण तेथे मायमसा त्याची राट पहात बसलेली होती. ती म्हणाली—“तू भोगविलासांत गुलफटून पडलेला आहेस. तुझ्यावर भेट असलेल्या संकटाची तुला कल्पना देखीक नसेल. सर्व जर्मीच्या सांगण्यावरून त्यांच्यासाठी शारे दंडकाम्य राखून देण्याच्या हेतूने रामानें तुझ्या चवदा हजार अनुयायांचा माध केला व तुला ही बातमी देखीक कळू नये सरोक्षर ही आज्ञाची गोष्ट आहे. तुझे सर्व राज्य पुढील मिळवून टाकण्यासाठी रामाच्या पुढे करून सर्व जर्मीनीं वंग बांधला आहे. तू आहेस कुठे?”

रावणाळा जर्मीचे तांब ऐकतां व बरेकर राग आला. तो गजाला—“कोण आहे तो राम? त्या ने परक्रम म्हणजे काय दाखविला?”

“अयोध्येना राजा दशरथ अजून राम हा मोठा मुलगा आहे. शी बिराजून फार सुंदर आहे. त्याला युद्ध करीत अस्सदा मी स्वतः कोण्यांनी पाहिले आहे. मी त्याची ज्ञावृष्टि पाहिली. पण तो मत्स्यांदून माय केव्हा काढतो व केव्हा मनुष्यार ठेवू! सोडवी हे नाही दिसले. एकदा त्याने चवदा हजार राक्षसांचा वध केला, माझून आस्त ममण त्याच्या पराक्रमाविषयी तुला

काय पाहिजे! मी जी जाहे म्हणून त्याने माझ राव केला नाही. स्वर्ग. पण मला विष्णू करून त्याने माझ अपमान केला आहे. तू माझा मोठा भाऊ आहेस म्हणून मी सुद्धाकडेच पोचत आले.

रामाचा भाऊ रक्षणा हा कार कोवी आहे. तो पण वार व पराक्रमी आहे. रामाची बायको सीता एक अमूर्ति सुंदर स्त्री आहे. मोठे मोठे होले, सोन्यासारखी गोरी, सुद्धा अंतःपुराची शोभा वाढविणारी आहे." शूर्पणखेने म्हटलेले दोघडे वाक्य राजाच्या मनावर पडले.

रावणाने दरबार परात्मा केला व सीतेचे हरण करे करारे वा विपरीत चिन्हा करून लागावा. त्याने विवाह केला की सीतेला मुद्ध करून हरण करून आणण्याकरीत चोकर पळवून आणगे वास्त कोवर होईल. फारज इतक्या राक्षसांचा संहार करणाऱ्या रामाची मुद्ध करून त्याला विरुद्ध अशक्य आहे. पण त्याने मनांतली ही गोष्ट मंदोदरीला व ज्ञापक्या मंत्रांचा देखील प्रेमिनीला नाही आणि मनांतल्या मनांतच बेट ठावून तो पार पाळण्याचे ठाविले.

रावणाने आरक्य सारण्याला बोलवून राव घेऊन व्याख्या सांगितले. ती रावात बसून पुन्हा मारीच राक्षसाच्या आश्रमात पोचला. खोल्याच वेळापुरी घेऊन गेल्या रावण, परत आलेला पाहून मारीच राक्षसाचा थोडे आश्चर्य वाटले. त्याने चकित होऊन त्याला विचारले—“अरे! तू आतांच तर परत गेलास, मग पुन्हा येणाचे कारण! केलेला सर्व सफुशल तर आहेत ना!”

“रामाचा क्रम करायला मी तयार नाही. तो दुष्ट आहे, कर्त आहे. मूर्ख आहे व कोपी पण आहे! त्याने माझ्या मंत्रुवांवांचा संहार तर केलाच, माही वहीन शूर्पणखा

द्विने नाक व कान कापून तिचा अपमान केला आहे. त्याचा सह म्हणून मी सीतेचे अपहरण करण्याचे ठराविले आहे. माझ्या मंत्रांनी केण्यासाठी विनंति करावला मुद्धा-कडे आलो आहे. तू पराक्रमी आहेस व चतुर पण आहेस. तुला मावानी रूपे कारण करता येतात. तू शूर्पणखेच्या रूप घेऊन सीतेच्या माळपातळी व्हिडत रहा. सीता तुला पाहून तुला फक्त आणण्यासाठी रामाला व जटनवाला खात्रीने पाडतील. त्यावेळी मी सीतेचे अपहरण करीन. परत आल्यावर अश्रमात सीता सफलेची पाहून राम अग्रीत प्रवेश करील. यदाकदाचित तो सुद्धाळ आला तरी ही स्थान त्या मनःस्थितीत खात्रीने विडून त्याचा वध करीन.” रावण म्हणाला.

ते ऐकून मारीच तर अभर्तिच झाला. तरी तो हात खोदून म्हणाला—“तू रावाच्या रुखीविषयी व सीतेचे अपहरण सात्यानेच रावाची जी मन्ःस्थिती होईल तिच्याविषयी केलेली करण सुखीची आहे. तो दुष्ट नाही व मूर्ख तर नाहीच नाही. त्याला मूर्ख व कोपी म्हणगे हा स्तःचा मूर्खपणा आहे असे वाटते मला. शूर्पणखा सीतेला सापळा

घावली म्हणून तिला ती शिखा मिळाली. तर व सुवर्ण यांची स्वारी कैली म्हणून रामाला त्याच्याशी मुद्ध करावे लागले. त्यांत ते मारले गेले त्याला आता कोण काय करणार! ही रामाची चूक म्हणता येणार नाही. हा राम शेरभ्य असतांनाच हाका पराक्रमी होता की सहज हर्षाचे बळ मंगांत असणारा माझातारला देखील त्याच्या एका बाणाने सवृष्टीत वाक्य बडबड. तरी मला अजून आली नाही. मुनिवेष धारण करून तो फिद असवा त्याला दार पाण्याच्या हेतूने मी हारणाचे रूप घेऊन

Fullscreen

127

64

/ 76

दोघां राक्षसांबरोबर त्याच्या आश्रमांत गेली. रामाने तीन बाण घुगुण्यावर ठेवल्याबरोबर मी पळ कळवला. दोघे राक्षस तत्काळ ठार झाले. आतां रामाच्या बाटेस जायचें नाहीं असें मी तेव्हांवास्तून मनाचां ठरविलें. मला खाज्ज सर्वत्र रामच राम दिसत आहे. तुला या जगाचा वीटच आला असें तू तर माझ खुशालक रामाशीं बर कर. मला माच या कायस्थानांत मोहून नकोस."

पण रावण त्याच्या मोहण्याकडे बुलंड करून म्हणाला—“तेव्हास कोरी देवांनी येऊन मला विनविले तरी माझा निग्रह वळणार नाही. मी केलेला निग्रह बरोबर आहे की चुक हें विचारायला मी तुझ्याकडे आलों नाहीं. मुक्याच्यानें मी सांगितल्याप्रमाणें तुझें म्हणचें श्रवण पावण करून सीतेचे मन मोहण्यासाठीं तूं गेलें पाहिजेस. तुला वरण्यासाठीं राम खालाच तर रामाच्या आवाजांत “सीते! जयमगा!” अशा हाका मार. म्हणजे लक्ष्मण वगैरे व सीता एकटी राहील. तूं माझे हें काम केलेस तर माझे अर्धे राज्य मी तुला देईन. पण जर का तूं कबूल झाला नाहींस तर ही पहा माझी तक्रार!”

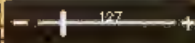

मारीच म्हणाला—“मित्रा रावणा! जरे तूं मला मारायला ही तक्रार दाखवितो आहेस ती तुला रामाशीं बर करण्यास सांगणारा का नाहीं वास्तवीक! तुझ्या का अविनाराचें खंडन तुझ्या मंत्र्यांचां करी नाहीं केले आणि मोरझूक बहिनी मंद्रोदरी गंधी कदा स्वस्थ बसल्या? मला ठार करण्याचाच तूं विचार केला असलीक तर माझी का नाहीं. पण बक्षोव ठेव तूं स्वतःबरोबर हा एवढा मोठा राक्षसांचा वंश. सोन्याचीं लंका सर्व चढ करणार आहेत. ही माझी सविण्याची ऐकून ठेव!” असे सांगून मारीच रावणाबरोबर निघाला.

Fullscreen

127

60 / 76

सरोवर

रावणाच्या मारीचाचा राग आळा होत
कण नो भरोबर माचला कबूल झाल्यामुळे
राग मिळून रावणाने त्याचे प्रेमालिप्ताने केले
व त्याला आपल्या रथात घेऊन आनंदमार्गे
रामाच्या आज्ञाप्रमाणे येऊन पोचला. आज्ञेत
श्रम करलीचर्चा होत.

मारीच एका सुंदर सुवर्ण भुजाचे रूप
घेऊन रामाच्या आज्ञाप्रमाणे कुर्यात
वरुन उभा राहला. त्याचे सर्व अंग सोन्यासारखे
चमकत होते. त्यावर बाहीच्या रंगाचे
तोळगोल डाग होते. पोटाचा भाग स्वच्छ
पांढरा, त्वर काळे, शेंबूट इत्यादींभाराने
सहस्रंगी, गोडस दोळे व तोंड सर्वच सरोवर
भोवक होत.

साता फुले लोखयला बाहेर आली व
तिची नजर त्या दृश्यावर पडली. त्याची
होन्दाय मान व सुंदर काळीमोर शिमें पाडिली

व रामाच्या हाक सरली. रामाभरोबर लक्ष्मण
पण बाहेर आला. त्यांना पाहताच लक्ष्मण
म्हणाला-“दादा ! मला हा कोणतेरी
माचला राखण घातत आहे. कारण असने
इरण आपण काही पूर्वी पाहिलेले गळा तरी
आठवण नाही.”

सीतेने लक्ष्मणाकडे गप्प बघायला भगि-
तले व रामाकडे दृष्टाळी-“तुं हरिण मला
हवे आहे. बाऊन घेऊन या. त्याच्याभोवर
मी खेळणार आहे. काय पण रूप आहे
रहाचे ! तें जिवंत मिशाले तर आपण
अशेषेला जाताना घेऊन जाऊ. भाऊजीना
(भलत्या) तें फार आश्चर्य. जिवंत नेला
आले नाही, तर त्याचे सुंदर चर्म तरी घेऊन
जाऊ. तें नी छत्र घेऊन टाकीन. या
रानटील ती एक कायमची आठवण म्हणून
राहील.”

हल्लीच्या अमेरिका देशांतल्या टेरिंगान राष्ट्रांत पूर्वी कधी १२,००० फूट उंच असा
एक ज्वालामुखी फुटत होता. त्याची चिखरे नेहमी बर्फाखाली झांकलेली असत. सुमारे
६,५५० वर्षा पूर्वी या ज्वालामुखी पर्वताचा स्फोट झाला व त्याची सुमारे एक मैल उंची
कमी झाली, म्हणजे तो पर्वत खचला.

याचा परिणाम असा झाला की उरलेल्या पर्वतामुळे कधीकधी एक मोठा खड्डा
झाला. हा खड्डा ४०० फूट उंच आहे व त्याचा परीघ सहा मैल आहे. या खड्ड्यात
त्यांत पाणी साठले. खड्डा अर्धवटच भरला. पाणी बाढले नाही की कमी झाले नाही.
वर्षभरांत यांतले जिवकें पाणी छनी होते वितकें पुन्हा त्यांत भरते.

हेच सुनसिद्ध नेटर सरोवर होय. नेटर याचा अर्थ ज्वालामुखीचे दुस
असा आहे.

इ. सन १८५३ च्या १८ जूनला शेजली हिस्मन याच्या नजरेत अथम हे
सरोवर आले. आता या सरोवराच्या चारीबाजूला अमेरिकेच्या सरकारने २५० वर्ग मैल
पुढच्या क्षेत्रफळाचे नॅशनल पार्क नांवाचे जवान बनविले आहे. प्रवासी व शोधकर्त्यांनी
येथे, होटेल वगैरेची व्यवस्था पण उघड आहे.

